

رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی

دوره ۲، شماره ۵، تابستان ۱۳۹۳

ص ص: ۱۰۰ - ۸۹

راهبردها و پیامدهای همگانی شدن ورزش‌های تفریحی ایران

محمدعلی قره *

۱. دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه پیام نور، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰، تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۰۷/۱۸)

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی راهبردها و پیامدهای همگانی شدن ورزش‌های تفریحی ایران بود؛ به این منظور از راهبرد پژوهشی نظریه برخاسته از داده‌ها به شیوه نظام‌مند استفاده شد. جامعه آماری پژوهش متخصصان و صاحب‌نظران حوزه اوقات فراغت و ورزش‌های تفریحی بودند. روش نمونه‌گیری هدفمند بود و از روش گلوله‌برفی و روش گروه کانونی استفاده شد. در مجموع با هفت صاحب‌نظر مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام گرفت و همچنین یک جلسه متمرکز گروه کانونی برگزار شد. در تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌ها و گروه کانونی، سی کد محوری تعیین و سپس کدهای محوری در پنج دسته مجزا دسته‌بندی شدند که حاصل آن پنج راهبرد بود که عبارت‌اند از ۱. توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریحی؛ ۲. ترویج فرهنگ حرکت و پویایی در زندگی؛ ۳. توسعه ورزش آموزشی در مراکز آموزش رسمی؛ ۴. توسعه سازمانی ورزش‌های تفریحی و ۵. توسعه اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی. هجده پیامد حاصل از اجرای راهبردها نیز در گروه‌های پنج‌گانه دسته‌بندی شدند. با توجه به راهبردها و پیامدهای ارائه‌شده می‌توان از فراهم شدن وجود فرصت‌های برابر برای تک‌تک افراد جامعه ایرانی، فارغ از سن، جنسیت، توانایی اقتصادی، طبقه اجتماعی، مهارت و معلولیت به‌منظور مشارکت مستمر در ورزش اطمینان حاصل کرد.

واژه‌های کلیدی

ایران، پیامد، راهبرد، ورزش‌های تفریحی، ورزش همگانی.

مقدمه

فعالیت‌های اوقات فراغت^۱ از چنان اهمیتی برخوردارند که کارشناسان از آن به مثابه آینه فرهنگ یک جامعه یاد می‌کنند، به این معنا که چگونگی گذران اوقات فراغت افراد یک جامعه به میزان بسیاری معرف خصوصیات فرهنگی آن جامعه است (۴) و توانایی پر کردن اوقات فراغت به طور هوشمندانه آخرین محصول تمدن است (۲۰). ورزش و گذران اوقات فراغت یک خرده‌نظام فرهنگی جامعه قلمداد می‌شود. ورزش در زمان فراغت از نوع ورزش‌های تفریحی^۲ محسوب می‌شود که آن بخش از فعالیت‌های جسمانی است که در اوقات فراغت به صورت اختیاری اجرا می‌شوند (۲۸) و شامل ورزش‌هایی به منظور ارتقای آمادگی جسمانی و مفرح است (۲۲).

حمایت از مشارکت توده‌ها در ورزش همیشه در ارتباط با سیاست‌های اجتماعی مانند بهداشت، آموزش و رفتار جوانان بوده است (۱۳). امروزه ورزش‌های تفریحی به شیوه‌ای استاندارد به منظور ارتقای سلامت فردی و کیفیت زندگی تبدیل شده‌اند (۱۱) و حق مشارکت در ورزش و سایر فعالیت‌های تفریحی و فراغتی به سیاستی مهم در بسیاری از کشورها تبدیل شده است که به عنوان ورزش برای همه^۳ یا ورزش همگانی شناخته می‌شود (۱۷). ورزش برای همه دربرگیرنده هر فرد و تمام افرادی است که در ورزش مشارکت می‌کنند؛ از هر ملت و گروه نژادی در سراسر جهان که علاوه بر گروه‌های اجتماعی مثل کارگرها، دانش‌آموزان یا ثروتمندان و فقرا، شامل گروه‌های هدف مثل زنان، سالمندان، کودکان، معلولان و مانند آن نیز می‌شود (۲۱).

ورزش برای همه به معنای یک راهبرد دولتی طراحی شده به منظور افزایش فعالیت جسمانی در میان

مردم است؛ سیاستی که بر این اساس دولت می‌بایست از انجام تمرینات جسمانی در میان مردم حمایت کند (۱۰). از این رو دولت‌ها سعی کرده‌اند با توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی موجود امکان مشارکت مردم از گروه‌ها و اقشار مختلف در ورزش فراهم آورند؛ دولت انگلستان (۲۰۰۲) نتایج منفی اجتماعی - اقتصادی عدم فعالیت جسمانی را در این کشور شناسایی و بر این اساس برنامه راهبردی ورزش انگلستان را تا سال ۲۰۲۰ تدوین کرده است (۲۶). آنها معتقد بودند در تدوین برنامه راهبردی تفریحات جسمانی و ورزش‌ها در درجه اول اهمیت حوزه‌های محلی قرار دارند. برنامه‌ریزی در سطح محلی می‌بایست منابع تفریحات جسمانی و ورزش‌های کلیدی هر منطقه را بررسی و سپس بدنه برنامه راهبردی تدوین شود (۲۵). اهداف و برنامه‌های آنها در بخش اماکن ورزشی عبارت بود از حفظ و نگهداری اماکن ورزشی موجود، ارتقای کیفیت، دسترسی و مدیریت اماکن ورزشی موجود و تهیه و تدارک اماکن ورزشی جدید مبتنی بر تقاضا (۲۳) و پیامدهای اجرای این برنامه‌ها را افزایش مشارکت در ورزش و فعالیت‌های اوقات فراغت، ارتقای سطوح اجرایی، دستیابی و دسترسی گسترده، ارتقای سلامتی و رفاه مردم، ارتقای آموزش، ایجاد جوامع قوی‌تر و ایمن‌تر و فواید اقتصادی ذکر کردند (۲۶).

در شهر کلگری^۴ که در ورزش‌های آماتوری بسیار پرشور و فعال است، حدود ۸۵ فعالیت ورزشی متفاوت توسط بیش از ۴۰۰ سازمان ورزشی برای حدود ۳۲۰,۰۰۰ نفر از مردم (حدود ۳۵ درصد مشارکت) ارائه می‌شود و انتظار می‌رود با برنامه راهبردی ده‌ساله برای توسعه اماکن و فضاهای ورزشی این میزان مشارکت افزایش یابد. معیارهای توسعه اماکن و فضاها در این برنامه ده‌ساله

1 . Leisure

2 . Recreational Sports

3 . Sport for all

4 . Calgary

شامل طراحی انطباق‌پذیر، سلامت جامعه، دستیابی و دسترسی، توسعه پایدار، دسترس‌پذیری و پوشش فعالیت‌هاست (۸). در برنامه راهبردی ورزش و تفریح آفریقای جنوبی راهبردهای زیر برای سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۲ در نظر گرفته شده است؛ الف) دسترسی شهروندان آفریقای جنوبی به فعالیت‌های ورزشی و تفریحی؛ ب) انتقال اهداف بخش ورزش و تفریح به سازمان‌های مرتبط؛ ج) داشتن سازمان‌های اثربخش و کارا در بخش ورزش و تفریح؛ د) تبدیل ورزش و تفریح به یکی از راهبردهای دولت آفریقای جنوبی؛ ه) دستیابی ورزشکاران به موفقیت‌های بین‌المللی (۲۴).

در ایرلند و شهر کاوان ابتدا از طریق برنامه راهبردی "ورزش برای زندگی، ورزش برای همه"، برای سال‌های ۲۰۰۹-۱۲ ساختارها و چارچوبی برای ارائه برنامه تدوین شد. در مرحله دوم برای سال‌های ۲۰۱۳-۱۵ برنامه راهبردی با تمرکز بر تداوم و پاسخ به تغییرات اقتصادی جوامع محلی با هدف کلیدی افزایش مشارکت در ورزش و چهار راهبرد توسعه مشارکت، استفاده حداکثری از اماکن ورزشی فعال، ایجاد ارتباطات مؤثر و قابل مشاهده و بهبود ساختارها و مدیریت تدوین شد و انتظار می‌رود نتایج اجرای این برنامه موجب توسعه باشگاه‌ها، آموزش داوطلبی، ارتقای برنامه‌ریزی ورزش در سطح محلی، ایجاد راهنمای محلی از بدنه ورزش و اماکن ورزشی، پیوند سازمان ملی با جوامع محلی، باشگاه‌ها و مدارس، افزایش سطوح مشارکت محلی به‌ویژه در میان گروه‌های هدف خاص شامل سالمندان، دختران و بانوان، معلولان، بیکاران و افرادی که در مناطق محروم زندگی می‌کنند، باشد (۲۷). در مالزی سیاست ورزش برای همه بیان می‌کند حکومت در جهت مشارکت دادن همه مردم در ورزش است و هدف توسعه جامعه‌ای یکپارچه، سالم و منظم از طریق فراهم آوردن فرصت‌های بهتر ورزشی برای همگان

است و منطق این رویکرد ایجاد یکپارچگی و انسجام میان گروه‌های قومی در مالزی است (۹). برنامه‌های ملی آمادگی جسمانی در چین چهار هدف را دنبال می‌کند؛ توسعه ورزش برای توده مردم، ارتقای وضعیت سلامت مردم، تأکید بر اهمیت فعالیت جسمانی در ارتقای کیفیت زندگی جسمانی و روانی و تقویت آگاهی از این موضوع که ورزش، سلامتی را بهبود می‌بخشد (۱۲). در ژاپن راهبردهای زیر برای رسیدن به مشارکت حداقل ۵۰ درصد در ورزش مدنظر است:

۱. تحقق بخشیدن به زندگی ورزشی در جامعه که همه افراد بتوانند از ورزش کردن در هر زمانی و مکانی لذت ببرند و ایجاد محیط‌های ورزشی در محلات عمومی؛
۲. بهبود وضعیت ژاپنی‌ها در رقابت‌های ورزشی بین‌المللی به‌طوری‌که ورزشکاران ژاپنی بتوانند نقش پررنگ‌تری را در المپیک‌ها و دیگر رقابت‌های ورزشی بین‌المللی ایفا کنند؛
۳. برداشتن گام‌هایی برای بهبود تربیت بدنی در مدارس به‌منظور پیشرفت فعالیت‌های ورزشی و تربیت بدنی برای کودکان (۱۴).

از اواخر ۱۹۸۰ سیاست‌های ورزش برای همه در نهادهای سیاسی کم‌کم به فراموشی سپرده شد و افزایش مشارکت در ورزش با وقفه‌هایی همراه و سرانجام متوقف شد (۱۰). به‌طوری‌که در طول سی سال گذشته دولت‌ها اغلب بر توسعه سیاست‌های ورزش نخبگان در دو بعد متمرکز شده است؛ حمایت از ورزش نخبگان و افزایش نرخ مشارکت سازمان‌یافته در ورزش‌های رقابتی (۱۵، ۱۸) و با وجود توجه وسیعی که به‌طور مستقیم بر افزایش سطوح فعالیت جسمانی در حوزه‌های مختلف اجتماعی شده است، فعالیت‌های جسمانی به‌طور چشمگیری در حال کاهش است، درحالی‌که سکون و عدم تحرک در

روش تحقیق

هدف این پژوهش شناسایی راهبردها و پیامدهای همگانی شدن ورزش‌های تفریحی ایران بر پایه‌ی ارائه‌ی الگوی پارادایمی اشتراک و کوربین^۲ بود؛ بدین منظور از راهبرد پژوهشی نظریه‌ی برخاسته از داده‌ها^۳ به شیوه‌ی سیستماتیک استفاده شد (۲). در ابتدا مطالعه به صورت کتابخانه‌ای به اجرا در آمد و راهبردهای همگانی شدن ورزش در کشورها و شهرهای منتخب از جمله انگلستان، کلمبیا، ایرلند، آفریقای جنوبی، چین، مالزی و ژاپن بررسی شد. در مرحله‌ی دوم، از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران استفاده شد. جامعه‌ی آماری متخصصان و صاحب‌نظران مدیریت ورزش ایران و به‌طور خاص افراد با حوزه‌ی تخصصی اوقات فراغت و ورزش‌های تفریحی که در حوزه‌ی یادشده سابقه‌ی اجرایی (مدیریت) یا پژوهشی داشتند، تعیین شدند. روش نمونه‌گیری هدفمند بود و از روش گلوله‌برفی و روش گروه کانونی^۴ استفاده شد. در مجموع با هفت فرد صاحب‌نظر مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاریافته انجام گرفت. همچنین یک جلسه‌ی متمرکز گروه کانونی با مشارکت شش نفر از صاحب‌نظران (گروهی نسبتاً همگن و دستچین‌شده) و یک میانجی مسلط به حوزه‌ی پژوهش حاضر برگزار شد (۱). براساس پیشینه و مبانی نظری موجود راهنمای مصاحبه در قالب دو مؤلفه‌ی راهبرد و پیامد پیش از مصاحبه و برگزاری جلسه‌ی گروه کانونی در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت و در مصاحبه و جلسه‌ی گروه کانونی دو سؤال بازپاسخ از صاحب‌نظران به شرح زیر پرسیده شد:

۱. به نظر شما، چه راهبردهایی به همگانی شدن ورزش‌های تفریحی در شرایط فعلی جامعه‌ی ایرانی کمک می‌کند؟

حال افزایش است (۵). گیرجینوف^۱ (۲۰۰۱) بیان می‌کند دولت‌ها خواسته یا ناخواسته به دنبال گسترش ورزش قهرمانی‌اند تا همگانی. یکی از دلایل توجه دولت‌ها به ورزش قهرمانی درآمد مالی آن است. صرف نظر از محیط درونی یک کشور و نظام آن، جاذبه‌های ورزش قهرمانی، بازاریابی و جذب تماشاچیان موجب می‌شود که این ورزش مورد توجه بیشتر سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف دولتی قرار گیرد (۶). از سوی دیگر ورزش‌های تفریحی از جنبه‌های مهم فعالیت‌های اوقات فراغت است که تأثیر شایان توجهی بر ابعاد فیزیولوژیکی و روانی افراد و تسکین استرس فعالیت‌های روزانه دارد و دارای مزایای شایان توجهی در ارتقای سلامت و کاهش مرگ‌ومیر است (۲۸). در ایران مطابق اعلام وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در حال حاضر هجده میلیون نفر کم‌تحرک، نه میلیون نفر چاق و پانزده میلیون نفر دارای کلسترول بالا هستند و در دو دهه‌ی گذشته میزان مبتلایان به دیابت به‌عنوان سومین عامل تهدیدکننده‌ی سلامت جامعه ۱۵۰ درصد رشد کرده است. کم‌تحرکی از عوامل اصلی چاقی و اضافه وزن است و چاقی زمینه‌ساز مخاطرات بعدی برای سلامت جسمی و روانی ایرانیان است (۷). افزایش محدودیت‌ها در منابع مالی و انسانی، کاهش توان هزینه کردن سازمان‌ها و نهادهای دولتی و عمومی در ورزش و افزایش پیچیدگی وضعیت اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حال حاضر ایران از واقعیت‌های ملموس جامعه است؛ با توجه موارد ذکرشده، سؤال کلی پژوهش این است که راهبردهای همگانی شدن ورزش در ایران براساس شرایط واقعی جامعه کدام‌هاست و پیامدهای اجرای راهبردها چه خواهد بود.

2 . Strauss and Corbin

3 . Grounded Theory

4 . Focus Group

1 . Girginov

۲. پیامدهای اجرای هر یک از راهبردها در ایران چه خواهد بود؟

نتایج و یافته‌های تحقیق

ابتدا مصاحبه‌ها و جلسه گروه کانونی انجام گرفته به صورت خطبه خط پیاده‌سازی شد که شامل سه مرحله ۱. استخراج داده‌ها از متن مصاحبه‌ها، ۲. کدگذاری باز و ۳. کشف مقوله‌ها بود. پژوهشگر در مرحله کدگذاری باز به برچسب‌های مفهومی متعددی دست یافت. البته سعی شد که این مفاهیم مبنایی باشند؛ به عبارت دیگر، باید با پدیده اصلی مشابه و قابلیت تلفیق و طبقه‌بندی شدن داشته باشند. در مرحله دوم کدگذاری محوری انجام

گرفت که هدف آن مرحله برقراری رابطه بین طبقه‌ها و مفاهیم تولیدشده (در مرحله کدگذاری باز) بود. این عمل براساس الگوی پارادایمی اشتراک و کوربین انجام گرفت. پس از اینکه تمامی داده‌ها به صورت یادشده کدگذاری باز و محوری شدند، نوبت به گروه‌بندی آنها رسید؛ در واقع هدف نظریه برخاسته از داده، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده. برای تبدیل تحلیل‌ها به نظریه، طبقه‌ها باید به طور منظم به یکدیگر مربوط شوند. کدگذاری انتخابی براساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری، مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. در نهایت تمامی کدهای محوری تولیدشده در قالب پنج گروه، شامل پنج راهبرد و هجده پیامد به شرح زیر دسته‌بندی شدند.

جدول ۱. کدهای محوری و انتخابی راهبرد توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریح

کدهای انتخابی		کدهای محوری
پیامد	راهبرد	
بخش‌بندی بازار هدف تقاضامحور شدن خدمات ورزشی دست‌یافتن به دموکراسی بدنی پاسخ به حق ورزش برای همه	توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریحی	تنوع برنامه‌ها و خدمات ورزشی
		احیای بازی‌های بومی محلی
		ارائه تفریحات فعال
		ارائه ورزش‌ها و بازی‌های فعال مدرن
		تمرکز بر گروه‌های خاص (زنان، معلولان و سالمندان)
		تمرکز بر کودکان
		ورزش اداری (ورزش در سازمان‌ها)

با دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل مقوله‌ها، گروهی از کدهای باز که بر تعداد مشارکت افراد، تنوع مخاطبان، گروه‌های خاص و ویژگی و تنوع برنامه‌ها تأکید داشتند به شرح جدول ۱ دسته‌بندی شدند و براساس کدهای محوری مشخص‌شده راهبرد توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریحی و پیامدهای این راهبرد تعیین شد.

دسته دیگری از مقوله‌ها که بر رفتار فردی و سبک زندگی مردم ایران فارغ از وجود یا نبود تسهیلات و

امکانات ورزشی و تفریحی تأکید داشتند؛ به طوری که چگونگی شکل‌گیری ادراک و نحوه اولویت‌بندی شخصی مردم بدون توجه به عوامل بازدارنده بیرونی برای ورزش کردن مورد نظر صاحب‌نظران و خبرگان بود، در یک گروه قرار گرفتند. در جدول ۲ راهبردها و پیامدهای حاصل این گروه ارائه شده است.

جدول ۲. کدهای محوری و انتخابی راهبرد ترویج فرهنگ حرکت و پویایی در زندگی

کدهای انتخابی		کدهای محوری
پیامد	راهبرد	
رسانه‌ها به‌جای ارائه تصویر کلیشه‌ای موجود از ورزش، تحرک و فعالیت جسمانی مخاطب را ترویج می‌کنند. قرار گرفتن ورزش و تفریحات فعال در اوقات فراغت به‌عنوان یکی از اولویت‌های برتر تغییر سبک زندگی مردم به سمت زندگی فعال ارتقای سطح سلامت جسمانی و روانی مردم	ترویج فرهنگ حرکت و پویایی در زندگی	آموزش مستمر و مادام‌العمر
		آموزش فراگیر (گروه‌های سنی و اقشار)
		تغییر و اصلاح نگرش مردم درباره اوقات فراغت و تفریح
		اصلاح و تغییر نمایش رسانه‌های جمعی و سازمانی در ورزش
		تشویق به داوطلبی در ورزش
		استفاده از مشوق‌ها و محرک‌ها (بخشودگی مالیاتی افراد فعال در فعالیت‌های سالم ورزشی)
		یادگیری حداقل یک رشته ورزشی

دسته سوم از کدهای محوری که در جدول ۳ مشخص شده است، از شروع انجام ورزش در دوران کودکی و استمرار آن تا بزرگسالی حکایت داشت و بیشتر صاحب‌نظران خواهان پرداختن به فعالیت ورزشی بیشتر در دوران آموزش رسمی بودند.

تعداد زیادی از مقوله‌ها مربوط به کدهای محوری مرتبط با مسائل سازمانی و مدیریتی ورزش‌های تفریحی بودند که در قالب دسته چهارم و جدول ۴ دسته‌بندی شدند.

جدول ۳. کدهای محوری و انتخابی راهبرد توسعه ورزش آموزشی در مراکز آموزش رسمی

کدهای انتخابی		کدهای محوری
پیامد	راهبرد	
دانش‌آموز و دانشجوی ورزشی نهادینه شدن ورزش در زندگی دانش‌آموز / دانشجو شناخت استعدادها برتر ورزشی و تقویت ورزش قهرمانی	توسعه ورزش آموزشی در مراکز آموزش رسمی (مدرسه - دانشگاه)	افزایش زمان درس تربیت بدنی در مدارس به حداقل سه جلسه در هفته
		افزایش واحد تربیت بدنی در دانشگاه‌ها (به صورت واحد اختیاری) به تمام ترم‌های دوران تحصیل
		دانش‌آموز / دانشجو پس پایان دوران رسمی آموزش حداقل دو رشته ورزشی را یاد گرفته باشند
		آموزش معلم تربیت بدنی و مربی ورزشی با رویکرد ورزش‌های تفریحی

جدول ۴. کدهای محوری و انتخابی راهبرد توسعه سازمانی ورزش‌های تفریحی

کدهای انتخابی		کدهای محوری
پیامد	راهبرد	
برنامه محوری و تفکر عقلایی در سازمان‌های ورزشی مرتبط برقراری توازن در استفاده از منابع بین ورزش همگانی و قهرمانی جلوگیری از اسراف منابع موجود در ورزش جلوگیری از موازی‌کاری‌ها در سازمان‌های ورزشی اعتمادسازی در بین مردم نسبت به عملکرد سازمان‌های ورزشی	توسعه سازمانی ورزش‌های تفریحی	تقسیم کار ملی در ورزش همگانی ایران
		لزوم تفکر و سیاستگذاری راهبردی
		ارتقای ساختاری ورزش همگانی در ورزش ایران
		برنامه‌ریزی پویا
		تعامل برنامه‌ریزان با ذی‌نفعان
		برنامه‌ریزی پایین به بالا
		فعال شدن کمیته همگانی فدراسیون‌ها در ارتباط با ورزش‌های تفریحی مرتبط
		اصلاح فرایند ارزیابی و کنترل عملکرد اداره کل ورزش و جوانان استان‌ها و فدراسیون و در نظر گرفتن شاخص‌های مرتبط در ورزش‌های تفریحی
		حمایت از سمن‌های فعال در ورزش و تفریحات فعال
		فعال کردن نهادهای قومی و مذهبی به منظور ترویج ورزش و تفریحات فعال
		حذف برنامه‌های نمایشی از برنامه‌های سازمان‌ها
		دور شدن از سیاست شعارزدگی مسئولان

آخرین گروه کدهای محوری مربوط به امکانات، تجهیزات و فضاهای تفریحی و ورزشی است که در جدول ۵ نمایش داده شده است.

جدول ۵. کدهای محوری و انتخابی راهبرد توسعه اماکن و فضاهای ورزشی

کدهای انتخابی		کدهای محوری
پیامد	راهبرد	
مدیریت بهره‌ور اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی رضایت مشتریان	توسعه اماکن و فضاهای ورزشی و تفریحی	حفظ و نگهداری اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی موجود
		ارتقای مدیریت اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی موجود
		ارتقای کیفیت ارائه خدمات ورزشی در اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی
		بهبود قابلیت دسترسی به اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی
		تهیه و تدارک اماکن ورزشی جدید مبتنی بر تقاضا
		به‌کارگیری فناوری‌های جدید در اماکن و فضاهای ورزشی
		استفاده حداکثری از اماکن، فضاها و تجهیزات

بحث و نتیجه‌گیری

فرایند جهانی شدن موجب تغییرات وسیع در محیط و بافت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و گسترش اطلاعات و ارتباطات شده است. بنابراین توقعات جوامع از دولت‌ها افزایش یافته است و سیاستگذاران مسئولیت‌های جدیدتری را بر عهده دارند. در عرصه ورزش، بندهای ۲۴ و ۲۷ اعلامیه حقوق بشر به حق شرکت آزاد در فعالیت‌های فرهنگی جامعه، حق استراحت و تفریح اشاره دارد؛ یونسکو تربیت بدنی و ورزش را حق پایه‌ای همگانی دانسته است (۵). بنابراین دولت‌ها تا حد زیادی می‌توانند در جهت‌گیری سیاست‌های ورزشی و تعیین راهبردهای توسعه ورزش مؤثر باشند (۱۹). در پژوهش حاضر راهبردها و پیامدهای توسعه ورزش‌های تفریحی با رویکرد کیفی تدوین شده است.

راهبرد اول "توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریحی" است؛ با توجه به نظر کارشناسان ورزش و سازمان‌های دولتی از جمله وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعداد افرادی که به‌طور مستمر در ورزش اوقات فراغت مشارکت دارند، در ایران شرایط نامطلوبی دارد (۷). آمارهای متفاوتی در این زمینه اعلام می‌شود، ولی تنها آمار قابل استناد مربوط به سال ۱۳۸۲ و طرح جامع ورزش است که حدود ۱۰ درصد مشارکت در ورزش را اعلام کرده است (۳)؛ بدین معنا که حدود ۹۰ درصد مردم ایران مشارکت مستمر در ورزش ندارند؛ از این‌رو توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریحی می‌بایست با بخش‌بندی بازار هدف از جمله زنان به‌عنوان نیمی از مردم جامعه، سالمندان، معلولان و کارکنان سازمان‌ها مدنظر برنامه‌ریزان قرار گیرد. با توجه به گستردگی و تنوع بازار هدف برنامه‌ها و خدمات ورزشی نیز باید متنوع و در دامنه وسیعی از فعالیت‌های جسمانی و بازی‌ها از جمله بازی‌های بومی محلی، تفریحات فعال، ورزش‌های مدرن ارائه شود

تا بتواند تقاضای بازار هدف را پاسخ دهد. در شهر کلگری کانادا با جمعیت حدود سیصد هزار نفر بیش از چهارصد سازمان ورزشی و تفریحی حدود هشتادوپنج نوع فعالیت متفاوت ورزشی و تفریحی را به‌منظور پوشش مناسب به نیازهای مردم شهر ارائه می‌کنند (۸). در برنامه راهبردی ورزش انگلستان که تا سال ۲۰۲۰ جهت‌گیری ورزش این کشور را تعیین کرده است، برای گروه‌های خاص از جمله بانوان، معلولان، اقلیت‌ها و سالمندان برنامه‌های مجزایی که حاکی از تمرکز بر انواع گروه‌ها برای پوشش حداکثری مردم است، تدوین شده است (۲۶). با اجرای راهبرد توسعه کمی مشارکت در ورزش‌های تفریحی در ایران، بخش‌بندی بازار هدف، تقاضامحور شدن ارائه خدمات ورزشی، دست یافتن به دموکراسی بدنی و در نهایت پاسخ به حق ورزش برای همه قابل دستیابی می‌شود.

با توجه به کدهای محوری راهبرد دوم "ترویج فرهنگ حرکت و پویایی در زندگی" انتخاب شد. این راهبرد بر توسعه فردی مردم ایران تأکید دارد، به‌گونه‌ای که جنبش و حرکت می‌بایست به بخشی از برنامه زندگی روزانه مردم تبدیل شود، به عبارت دیگر فعالیت جسمانی به اشکال مختلف در زمان فراغت، در زمان کار و حتی در زمان رفت‌وآمد به محل کار در سبک زندگی مردم نهادینه شود. برای تحقق این امر فرهنگ‌سازی نیاز است که از طریق آموزش مستمر و مادام‌العمر و فراگیر از طریق رسانه‌های جمعی و سازمانی و همچنین ارائه مشوق‌ها و محرک‌هایی همچون معافیت مالیاتی برای افراد مشارکت‌کننده در فعالیت‌های جسمانی سالم می‌تواند فراهم شود. در ژاپن به‌منظور رسیدن به زندگی ورزشی در جامعه که همه افراد بتوانند از ورزش کردن در هر زمانی و مکانی لذت ببرند، از آموزش‌های فراگیر و مستمر استفاده می‌شود تا رفتار ورزشی در جامعه محقق شود (۱۴). در چین یکی از اهداف چهارگانه دولت در ورزش آگاهی

بخشیدن به مردم در خصوص کمک‌های ورزش در سلامت فردی و اجتماعی است (۱۲). از پیامدهای این راهبرد تغییر جهت‌گیری رسانه‌ها از ارائه تصویر کلیشه‌ای موجود از ورزش، به تحرک و فعالیت جسمانی مخاطبان است و ورزش و تفریحات فعال در اوقات فراغت می‌توانند به‌عنوان اولویت‌های برتر در ترجیح فرایند انتخاب فعالیت فراغتی قرار گیرند و به مرور تغییر سبک زندگی مردم به سمت زندگی فعال و سپس ارتقای سطح سلامت جسمانی و روانی مردم فراهم خواهد شد.

راهبرد سوم "توسعه ورزش آموزشی در مراکز آموزش رسمی (مدرسه - دانشگاه)" است. تجزیه و تحلیل کدهای باز و محوری نشان داد که صاحب‌نظران بر تربیت بدنی و ورزش در مدارس و دانشگاه‌ها به‌عنوان یکی از مجراهای همگانی شدن ورزش تأکید ویژه‌ای داشته‌اند. مطالعات متعددی نشان داده‌اند که هرچه فرد از سنین کمتری ورزش را شروع کند احتمال اینکه در بزرگسالی و سالمندی به زندگی فعال ادامه دهد بیشتر است (۱۶). در انگلستان در تدوین برنامه راهبردی، تفریحات جسمانی و ورزش در درجه اول اهمیت حوزه‌های محلی قرار دارند که رکن اصلی آن مراکز آموزشی رسمی است (۲۵). اجرای این راهبرد به داشتن دانش‌آموز و دانشجوی ورزشی، نهادینه شدن ورزش در زندگی دانش‌آموز / دانشجو منجر خواهد شد. همچنین می‌تواند پایه‌ای برای ورزش قهرمانی باشد، زیرا شناخت استعدادهای برتر ورزشی در سنین پایین ممکن خواهد بود.

راهبرد چهارم "توسعه سازمانی ورزش‌های تفریحی" است. از نظر پژوهشگران داخلی یکی از مهم‌ترین معضلات فعلی در ورزش همگانی ایران آشفتگی و به‌هم‌ریختگی سازمانی، نداشتن ساختار سازمانی در خور توجه، نبود تقسیم کار ملی، نبود منابع انسانی آموزش‌دیده و در نتیجه تقسیم نامتوازن منابع انسانی و غیرانسانی،

برنامه‌محور نبودن و نبود تفکر راهبردی در سازمان‌های ورزشی است (۵)؛ به‌ویژه آنکه در ورزش، مدیران بیشتر به دنبال برنامه‌های زودبازده و نمایش‌های رسانه‌ای بوده‌اند و بعضاً به شعارزدگی نیز روی آورده و از شعار ورزش همگانی استفاده ابزاری کرده‌اند. حال آنکه توسعه ورزش و همگانی شدن آن در ایران، کشوری با هفتاد میلیون نفر جمعیت نیازمند عزم ملی است و امری زمان‌بر و خطیر است که با برنامه‌های کوتاه‌مدت و نمایشی تناسبی ندارد.

شاید بتوان گفت سایر راهبردها ریشه در این راهبرد دارند، زیرا اجرای راهبردهای معرفی‌شده نیازمند توسعه عقلایی سازمانی و مدیریتی ورزش همگانی است و عدم اجرای این راهبرد شانس تحقق سایر راهبردها را هم کم‌رنگ می‌سازد. اجرای راهبرد مذکور می‌تواند روحیه برنامه‌محوری و تفکر عقلایی را در سازمان‌های ورزشی مرتبط جاری سازد؛ موجب برقراری توازن در استفاده از منابع بین ورزش همگانی و قهرمانی و جلوگیری از اسراف منابع موجود در ورزش و همچنین موازی‌کاری‌ها در سازمان‌های ورزشی شود و در نهایت به اعتمادسازی در بین مردم نسبت به عملکرد سازمان‌های ورزشی بینجامد.

راهبرد پنجم "توسعه اماکن و فضاهای ورزشی و تفریحی" است. با توجه به شرایط اقتصادی ایران حفظ و نگهداری اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی موجود بسیار حائز اهمیت است. از طرف دیگر وجود اماکن، فضاها، تجهیزات مناسب و مدرن می‌توانند عامل تشویق‌کننده و محرک مشارکت مستمر در ورزش باشند. اهمیت اماکن و فضاهای ورزشی به‌حدی است که ورزش انگلستان، سند چشم‌اندازی را ویژه اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی تدوین کرده که محوریت آن حفظ و نگهداری اماکن ورزشی موجود، ارتقای کیفیت، دسترسی و مدیریت اماکن ورزشی موجود و تهیه و تدارک اماکن ورزشی جدید مبتنی بر تقاضاست (۲۳). پیامدهای این راهبرد می‌تواند

مدیریت بهره‌ور اماکن و فضاهای تفریحی و ورزشی و رضایت مشتریان باشد.

راهبردهای همگانی شدن ورزش‌های تفریحی، با افزایش مشارکت مستمر در ورزش می‌تواند به یک استاندارد اجتماعی در جهت بهبود سطح رفاه اجتماعی مطرح شود که دربردارنده فواید اجتماعی متعددی مانند فواید روانی مثل لذت بردن از اوقات فراغت و بهبود شخصیت فردی، فواید فیزیولوژیک مانند بهبود سلامت و تناسب بدنی مردم و در نهایت بهبود کیفیت زندگی است.

با توجه به راهبردها و پیامدهای ارائه‌شده می‌توان از فراهم شدن وجود فرصت‌های برابر برای تک‌تک افراد جامعه ایرانی، فارغ از سن، جنسیت، توانایی اقتصادی، طبقه اجتماعی، مهارت و معلولیت به‌منظور شرکت منظم در ورزش که همانا فلسفه عبارت ورزش برای همه است، اطمینان حاصل کرد.

منابع و مآخذ

۱. بازرگان، عباس. (۱۳۹۱). "مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته: رویکردهای متداول در علوم رفتاری". چ سوم، تهران: نشر دیدار، صص ۹۵-۹۹.
۲. دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، مهدی و آذر، عادل. (۱۳۸۴). "روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت". تهران: انتشارات صفار، صص ۱۸-۳۰.
۳. سند راهبردی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور. (۱۳۸۲). "توسعه ورزش همگانی و تفریحی". شرکت راد سامانه، صص ۹-۱۰.
۴. سیمای جهانی اوقات فراغت. (۱۳۸۷). تهران: سازمان ملی جوانان، معاونت مطالعات و برنامه‌ریزی، ص ۶.
۵. صفاری، مرجان. (۱۳۹۱). "طراحی مدل ورزش همگانی ایران". پایان‌نامه منتشرنشده، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، صص ۷-۴.
۶. غفوری، فرزاد. (۱۳۸۶). "مطالعه انواع ورزش‌های همگانی و تفریحات مطلوب جامعه و ارائه مدل برای برنامه‌ریزی‌های آینده". دفتر ملی مدیریت و توسعه ورزش کشور، سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران، ص ۴۴.
۷. وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی. (۱۳۹۳). "گزارش سایت رسمی". <http://www.behdasht.gov.ir>
8. Advancing Amateur Sport for all Calgarians. (2008). "A 10 year strategic plan for sport facility development and enhancement". Available from: <https://sportcalgary.ca/images/Final-10YSP.pdf>, pp: 3-6.
9. Aman, M. S. (2009). "Sport for all and elite sport: Underlining values and aims for government involvement via leisure policy". European Journal of Social Sciences, 9(4), pp: 659-668.
10. Bergsgard, N. A., Houlihan, B., Mangset, P., Nodland, S. I. (2007). "Sport policy: A comparative analysis of stability and change". Oxford: Butterworth-Heinemann, p: 201.
11. Chen, T. (2011). "Using hybrid MCDM model for enhancing the participation of teacher in recreational sports". Journal of Decision Systems, 20(1), pp: 33-49.

12. Chin M. K., Edginton, C. (2007). "Sports for all (SFA) strategies: An integrated 21st century model of leisure, sports and health in Guangzhou, China". *World Leisure Journal*, 3, pp: 155-165.
13. Coalter, F. (2007). "A wider social role for sport: Who's keeping the score?" London: Routledge, pp: 73-85.
14. Community Sports Committee of the Sports Commission. (2009). "Consultancy study on sport for all participation patterns of Hong Kong people in physical activities". The Chinese University of Hong Kong, Department of Sports Science & Physical Education, pp: 32-33.
15. Cousineau, C. (1998). "Leisure and recreation and the 'Sport for All' policy in developing countries: a critical examination". In: M. F. Collins & I. S. Cooper (Eds.), *Leisure management: issues and applications*. Oxon, UK: CAB International, pp: 29-48.
16. Depp, C. A., Jeste, D. V. (2010). "Successful cognitive and emotional aging". Washington DC, London, England: American Psychiatric Publishing Inc., pp: 78-84.
17. Donnelly, P. (2008). "Sport and human rights". *Sport in society*, 11(4), pp: 381-39.
18. Eichberg, H. (2010). "Bodily democracy: Towards a philosophy of sport for all". Abingdon, Oxon & New York: Routledge, pp: 18-30.
19. Get Moving. (2014). "The IOC guide to managing sport for all programs". Available from: http://www.olympic.org/documents/olympism_in_action/sport%20for%20all/spt-tk-en.pdf, pp: 21-30.
20. King, N. (2009). "Sport policy and governance: Local perspectives". Oxford: Butterworth-Heinemann, pp: 303-304.
21. Miragaya, A., DaCosta, L. (2007). "Women in sport for all from multicultural perspectives. Conference from Greece to China: West Meets East through Sport, Beijing, China, pp: 4-12.
22. Mull, R., Bayless, K., Jamieson, L. (2005). "Recreational sport management". 3rd Edition. Australia: Human Kinetics, p: 10.
23. Planning for Sport Aims & Objectives, (2014). "Creating a sporting habit for life". Available from: <https://www.sportengland.org/media/351256/planning-for-sport-aims-and-objectives-guide-july-2014-.pdf>, pp: 3-5.
24. Sport and Recreation South Africa, Strategic Plan for the Fiscal Years 2012 – 2016". (2012). Department of Sport and Recreation South Africa. Available from: <http://www.srsa.gov.za/MediaLib/Home/DocumentLibrary/Strategic%20Plan%202012%202016.pdf>, pp: 4-6.

25. Strategic Planning for Sport Revisited. (2004). Planning Bulletin, Available from: <https://www.sportengland.org/media/122104/planning-bulletin-15.pdf>.
26. The Framework for Sport in England. (2004). "Making England an active and successful sporting nation: A vision for 2020". Available from: <http://www.sportengland.org>, pp: 3-8.
27. The Irish Sports Council. (2013). "Cavan sports partnership strategic plan 2013-2015". Available from: <http://www.cavansportspartnership.ie/file/CSP-Strategic-Plan-2013-2015.pdf>, pp: 2-7.
28. Tsai, L. T. (2015). "Gender differences in recreational sports participation among Taiwanese adults". International Journal of Environmental Research and Public Health, 12, pp: 829-840.